

Initiativärende. Kritik mot Socialnämnden i Upplands Väsby kommun för att ett omhändertaget barns rätt till kontakt med sin far inskränktes utan stöd av lag

Beslutet i korthet: En 17-årig pojke, som tillsammans med sin far misstänktes för ett allvarligt brott, omhändertogs omedelbart med stöd av 6 § LVU och placerades i ett särskilt ungdomshem. Beslutet fattades av Socialnämnden i Upplands Väsby kommun. Pojken fick under den första tiden i hemmet inte ta emot samtal eller besök eftersom "allt kring polisutredningen är för oklart än". En konsekvens av beslutet blev att pojken inte fick ha någon kontakt med sin far. Ett beslut om att inskränka kontakten mellan far och son hade varit godtagbart om det hade behövts för att genomföra vården. Socialnämnden har inte ens påstått att inskränkningen motiverades av sådana skäl som brukar ha att göra med själva vården av den unge. Det har därför inte funnits förutsättningar för nämnden att med stöd av 11 § LVU inskränka kontakten på det sätt som gjordes.

Bakgrund

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot socialförvaltningen i Upplands Väsby kommun när det gällde handläggningen av ett ärende som rörde fem barn (JO:s ärende 4922-2011). Klagomålen avsåg bl.a. att barnen, som hade omhändertagits med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, inte hade fått den omvårdnad som de var berättigade till. Efter att vissa handlingar hämtats in från förvaltningen avslutades ärendet utan ytterligare åtgärd den 10 januari 2012.

Initiativet

Av de inhämtade handlingarna i JO:s ärende 4922-2011 framgick att socialförvaltningen vid olika tillfällen och på skilda sätt hade reglerat ett av barnens, BB:s, kontakter med omvärlden. Mot bakgrund av vad som hade kommit fram i ärendet beslutade jag att inom ramen för ett särskilt ärende utreda saken (JO:s ärende 120-2012).

Utredning

Social- och äldreomsorgsnämnden i Upplands Väsby kommun uppmanades att komma in med en utredning och ett yttrande över vad som varit grunden för

inskränkningarna. Yttrandet skulle även belysa vilka formella beslut som hade fattats om umgänge, telefonkontakt och brevkontroll.

Nämnden beslutade att som sitt remissvar översända ett yttrande från resultatenhetschefen CC. I yttrandet anfördes bl.a. följande:

Redogörelse

Ärendet gäller en 17 årig pojke som varit omhändertagen med stöd av §2 LVU, lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, sedan 2009. Pojken har fyra syskon som även de är omhändertagna med stöd av §2 LVU. Syftet med LVU vården är att skydda barnen från deras pappa. Barnen har sedan 2009 varit placerade på skyddat boende, utredningshem och familjehem tillsammans med sin mamma. 17 åringen är inte längre placerad tillsammans med sin mamma utan bor i ett stödboende för ungdomar.

Ärendet är komplext. Familjen kom till Sverige för fyra år sedan. Det har i socialtjänstens utredningar framkommit att det förekommit våld och hot om våld inom familjen sedan länge, redan innan familjen kom till Sverige. Efter att barnen och mamman skilts från pappan har 17-åringen, i perioder, på uppdrag av pappan, kontrollerat resten av familjen. Mamman har efter att hon ansökt om skilsmässa och enskild vårdnad om barnen upplevt ett allt större hot mot sin egen säkerhet. Hotet kommer från pappan och hans släkt. I juli 2011 blev mamman och ett av syskonen misshandlad av 17 åringen. Mamman fruktade för sitt liv vid denna händelse.

17 åringen har sedan dess inte bott med sin mamma. Pappan och hans släkt har även på olika sätt hotat socialtjänsten under åren. Flertal polisanmälningar har gjorts.

Mamman är sedan mars 2011 ensam vårdnadshavare och pappan har ingen umgängesrätt.

I september 2011 anhölls både 17 åringen och pappan misstänkta för stämpling till mord. Under de första dagarna efter anhållan var det oklart om planerna gällde mamman och socialtjänsten eller socialtjänstens uppdragstagare. 17 åringen omhändertogs med stöd av § 6 LVU och placerades på Margaretelunds behandlingshem som är ett sk § 12 hem. Pojken kunde inte transporteras samma dag som beslut om omedelbart omhändertagande fattas utan han placerades på en "transportplats" på Bärby ungdomshem, avd Sirius.

I samtal med mamman, dokumenterat i journal, 2011-09-29 hålls fokus på hennes säkerhet mot bakgrund av att det inte är klarlagt om hoten riktas mot henne. Det är även mot samma bakgrund som inskränkning i kontakter meddelas pojken.

2011-09-27. Inget formellt beslut fattades om umgängesbegränsning i förhållande till mamman som är ensam vårdnadshavare. Pojken hindrades inte heller att ha kontakt med sin mamma då hon trots rekommendationer från socialtjänsten ringde sonen. De hade regelbunden telefonkontakt under tiden pojken var placerad på Margaretelunds behandlingshem. När det gäller pojkens besök av pappan och andra släktingar gjordes en bedömning som dokumenterades i särskilt dokument daterat 2011-09-30. Se bilaga. Bedömningen var underlag till institutionschefen, som har att besluta om eventuella besöksinskränkningar.

Vid handläggares besök på Margaretelunds behandlingshem 2011-10-07 lämnar pojken brev som ska vidarebefordras till mamman och flickvännen. Handläggaren som tar emot breven kommer överens med pojken om att hon kan läsa dem innan de lämnas vidare. Denna överenskommelse görs dels mot bakgrund av skyddsaspekt i förhållande till mamman dels i kontrollerande syfte då risk för avvikelse kunde föreligga. Dock fattas inga formella beslut om brevkontrollen.

Rutiner och riktlinjer gällande restriktioner vid LVU vård ska ses över och tydliggöras.

Bedömning

Det var flera noteringar i journalhandlingarna om begränsning av BB:s kontakter med omvärlden som ledde till att JO begärde ett yttrande från socialnämnden. Jag väljer dock att begränsa mina uttalanden till den inskränkning som nämnden beslutade om när det gällde kontakten mellan BB och hans far.

BB var vid tillfället 17 år gammal. Han och hans far var misstänkta för stämpling till mord beträffande BB:s mor. Efter att BB hade anhållits beslutade socialnämnden att omedelbart omhänderta honom med stöd av 6 § LVU. Han placerades i ett särskilt ungdomshem.

Enligt en journalanteckning den 29 september 2011 skulle BB inte få ta emot samtal eller besök under den första tiden vid hemmet eftersom ”allt kring polisutredningen är för oklart än”.

I bilagan till remissyttrandet anfördes bl.a. följande:

Nämndens bedömning är att BB inte ska tillåtas ta emot besök eller telefonsamtal från sin pappa för närvarande då det bedöms vara till men för honom. Skäl till bedömningen är att det råder, för socialnämnden, oklarheter gällande de brottsmisstankar som riktats mot både BB och hans pappa 2011-09-23. Det är i dagsläget oklart vilket inflytande pappan har/har haft på BB när det gäller det brott han är misstänkt för. Pappan är inte vårdnadshavare och har inte någon umgängesrätt. [---]

När det gäller personer, t.ex. bröder, släktingar eller kompisar gör nämnden också bedömningen att BB inte heller ska tillåtas ta emot besök eller telefonsamtal för närvarande då situationen kring BB är mycket rörig och det är svårt att förstå vilka som är inblandade i de brott som BB är misstänkt för.

Huvudfrågan i ärendet är om socialnämnden har kunnat begränsa BB:s kontakt med omvärlden av hänsyn till polisutredningen.

I 24 kap. 4 § rättegångsbalken, RB, anges bl.a. att om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller någon annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas.

I 24 kap. 5 § RB anges att ett beslut att häkta någon meddelas av rätten. Enligt samma lagrum ska en domstol som har beslutat att häkta någon på begäran av åklagaren pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas.

Av 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare följer att den som är under arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Om den unge som alternativ till häktning placeras i ett särskilt ungdomshem med stöd av LVU har domstol eller åklagare inte möjlighet att meddela några föreskrifter om en begränsning av den unges kontakt med omvärlden.

När det gäller den unges kontakt med föräldrar och vårdnadshavare finns en grundläggande bestämmelse i 14 § LVU. Enligt den bestämmelsen ansvarar socialnämnden för att den unges behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt som möjligt tillgodoses. Om det är nödvändigt med hänsyn till vården enligt LVU får dock socialnämnden besluta bl.a. hur umgänget ska se ut mellan den unge och vårdnadshavare eller förälder som har umgängesrätt reglerad genom en dom eller ett beslut av en domstol eller genom ett avtal.

En reglering av umgänget med stöd av bestämmelsen i 14 § LVU tar således sikte på situationer när en reglering är nödvändig med hänsyn till LVU-vården. Så kan vara fallet om det finns en risk för att en förälder på ett olämpligt sätt griper in i vården eller därför att en förälders personliga förhållanden, t.ex. vid ett långtgående missbruk, är sådana att han eller hon inte bör träffa den unge. Som lagstiftningen är utformad kan nämnden med stöd av den bestämmelsen inte reglera umgänget enbart därför att en pågående polisutredning av ett brott skulle kunna påverkas negativt av att den unge får träffa en förälder.

BB:s far var inte vårdnadshavare och han hade inte heller någon umgängesrätt med BB. Det har därför inte funnits några förutsättningar för att fatta ett beslut om reglering av umgänget med stöd av 14 § LVU. Enligt remissvaret har regleringen av kontakten mellan BB och hans far inte heller grundats på 14 § LVU utan inskränkningen har skett med stöd av bestämmelsen i 11 § LVU. Enligt 11 § bestämmer socialnämnden hur vården av den unge ska ordnas och var den unge ska vistas under vårdtiden. Efter ett beslut om vård eller omedelbart omhändertagande enligt LVU träder socialnämnden in i föräldrarnas ställe. Nämnden har då samma skyldigheter och rättigheter som barnets vårdnadshavare. Nämnden eller den som nämnden har uppdragit vården åt ska ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden. Det kan gälla t.ex. medicinsk vård eller behandling och rätt för den unge att göra en resa. I likhet med vårdnadshavaren kan nämnden således vidta åtgärder som behövs för att den unge inte ska skada sig själv eller någon annan. Nämnden bör också på samma sätt som föräldrarna t.ex. kunna hindra att den unge rymmer (prop. 1979/80:1 del A s. 597). Möjligheten att bestämma om den unges förhållanden begränsas till vad som behövs för att genomföra LVU-vården.

BB var tillsammans med sin far misstänkt för ett allvarligt brott och det fanns oklarheter i fråga om vad som hade hänt. Detta har emellertid inte inneburit att nämnden utan vidare har kunnat inskränka BB:s kontakt med sin far. Som jag nyss nämnt är nämndens möjlighet att besluta om sådana inskränkningar begränsad till situationer när inskränkningen behövs för att vården ska kunna genomföras. Så kan vara fallet t.ex. om det finns risk för att kontakten kan leda till att den unge dras in i ny brottslighet eller uppmuntrar den unge till en positiv syn på en brottslig verksamhet. I ett sådant fall skulle kontakten i sin förlängning kunna hindra vården av den unge.

Med utgångspunkt från de brottsmisstankar som fanns har det givetvis funnits skäl att ifrågasätta om det var lämpligt att BB och hans far hade kontakt med varandra. Det har också funnits skäl för nämnden att verka för att BB t.ex. inte genom påtryckningar skulle ta på sig ansvar för ett brott som han inte hade begått. Det kan därför i och för sig inte uteslutas att det rent objektivt sett funnits anledning för nämnden att med stöd av 11 § LVU hindra en kontakt mellan BB och hans far. Såvitt framgår av remissvaret har dock inskränkningen av BB:s kontakt med sin far uteslutande motiverats av att det fanns oklarheter i den pågående polisutredningen. Enbart den motiveringen medför dock enligt min mening inte att socialnämnden kan inskränka den unges kontakt med en förälder eller annan närstående. Detta är förhållanden som i första hand åklagaren har att ta ställning till när han eller hon bedömer behovet av bl.a. häktning.

Nämnden har inte ens påstått att inskränkningarna motiverades av sådana skäl som brukar ha att göra med själva vården av den unge. Med utgångspunkt i de uppgifter som nämnden har lämnat i sitt yttrande och de handlingar som nämnden har gett in till JO kan jag därför inte se att det funnits förutsättningar för nämnden att med stöd av 11 § LVU inskränka kontakten mellan BB och hans far.

Nämnden har i remissvaret uppgett att det beslut som fattades var ett ”underlag till institutionschefen, som har att besluta om eventuella besöksinskränkningar”. Jag kan med anledning av det uttalandet konstatera att ett särskilt ungdomshem enligt 15 a § LVU kan vägra den unge telefonsamtal och besök. Även ett beslut om en sådan inskränkning av den unges kontakt med omvärlden kan dock endast beslutas om kontakterna kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Enligt min mening kan därför inte heller ett sådant beslut fattas med motiveringen att den unges kontakt med t.ex. en anhörig skulle kunna vara till nackdel för en brottsutredning.

Sammanfattningsvis är jag kritisk till att nämnden inskränkt BB:s möjlighet till kontakt med sin far på den grunden att det fanns oklarheter i den pågående polisutredningen.

Det pågår för närvarande en översyn av LVU (Utredningen om tvångsvård för barn och unga, S 2012:07). Jag finner skäl att översända en kopia av detta beslut till utredningen.

Ärendet avslutas.